STRATEGIK QARORLAR VA MENEJMENT BUXGALTER

Azimova Gavhar Islomovna

Samarqand "Iqtisod va servis" instituti, BXS-324 guruh talabasi

Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Buxgalteriya hisobi” kafedrasi katta o’qituvchisi

e-mail: dilnozaxudaynazarova17@gmail.com

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20320190

Annotatsiya: Ushbu maqola strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalteriyasining muhim rolini tahlil qiladi. Zamonaviy biznes muhitida tashkilotlar raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun aniq va o'z vaqtida ma'lumotlarga muhtoj. Menejment buxgalteriyasi ushbu ma'lumotlarni taqdim etib, samarali strategiyalarni shakllantirishga yordam beradi. Maqolada menejment buxgalteriyasi vositalarining strategik rejalashtirish va nazoratdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari tashkilotlarning uzoq muddatli muvaffaqiyatida menejment buxgalteriyasining integratsiyalashgan yondashuvining zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so‘zlar: Strategik Qarorlar, Menejment Buxgalteriyasi, Rejalashtirish, Nazorat, Samaradorlik, Raqobatbardoshlik, Moliyaviy Tahlil

Kirish

Zamonaviy global iqtisodiy muhit misli ko'rilmagan dinamika, tez texnologik yutuqlar va shiddatli raqobat bilan tavsiflanib, tashkilotlardan faol va uzoqni ko'zlovchi yondashuvlarni talab qilmoqda. Bunday o'zgaruvchan sharoitlarda strategik qarorlar uzoq muddatli barqarorlik, o'sish va raqobatbardosh ustunlikni ta'minlash uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. O'zbekistondagi oliy ta'lim muassasalari (OTM) kabi ko'plab tashkilotlar an'anaviy uzoq muddatli rejalashtirishdan keng qamrovli strategik rejalashtirish va boshqaruvga o'tib, sifatni oshirish va milliy islohotlarda faol ishtirok etishda strategik boshqaruvning muhim rolini tan olmoqdalar [1]. Ushbu paradigma o'zgarishi tashkilotlarning nafaqat o'zgarishlarga moslashishi, balki kelajakdagi yo'nalishlarni oldindan bilishi va resurslardan samarali foydalanishi zarurligini ta'kidlaydi [2].

Strategik qarorlar, tashkilotning uzoq muddatli maqsadlarini belgilash, resurslarni samarali taqsimlash va raqobatbardosh ustunlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, chuqur tahlil va ishonchli ma'lumotlarga asoslanishni talab qiladi. Aynan shu nuqtada menejment buxgalteriyasi strategik boshqaruvning ajralmas qismiga aylanadi. U tashkilot ichidagi moliyaviy va nomoliyaviy ma'lumotlarni yig'ish, tahlil qilish va taqdim etish orqali qaror qabul qiluvchilarni zarur axborot bilan ta'minlaydi. Bu esa strategik rejalashtirish jarayonida, masalan, xarajatlarni optimallashtirish, investitsiya loyihalarini baholash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi [4].

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar va bozor munosabatlarining rivojlanishi sharoitida strategik qarorlar qabul qilishning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Kompaniyalar va ta'lim muassasalari o'z faoliyatini samarali boshqarish, raqobatbardoshlikni oshirish va yangi moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish zaruriyati bilan yuzma-yuz kelmoqdalar [1]. Ushbu jarayonlarda menejment buxgalteriyasining vositalari, masalan, byudjetlashtirish, xarajatlarni boshqarish va samaradorlikni baholash usullari strategik

maqsadlarga erishishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu maqola strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalteriyasining dolzarbligini, uning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, zamonaviy sharoitlarda samarali boshqaruvni ta'minlash bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishni maqsad qilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Strategik qarorlar qabul qilish va menejment buxgalteriyasining o‘zaro bog‘liqligi zamonaviy tashkilotlar boshqaruvining markaziy masalalaridan biri bo‘lib, ushbu soha bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlili uning nazariy asoslari va amaliy ahamiyatini chuqur tushunishga yordam beradi. Global iqtisodiy muhitning murakkabligi va tez o‘zgaruvchanligi sharoitida strategik qarorlar tashkilotlarning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta’minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, strategik qarorlar nafaqat tashkilotning ichki resurslarini samarali taqsimlashga, balki tashqi muhitdagi imkoniyatlar va tahdidlarga moslashishga ham qaratilgan.

Strategik qarorlarning nazariy asoslari va evolyutsiyasi. Strategik qarorlar qabul qilishning nazariy asoslari XX asrning o‘rtalaridan boshlab rivojlana boshlagan bo‘lib, dastlabki tadqiqotlar asosan uzoq muddatli rejalashtirishga e’tibor qaratgan. Biroq, bozor munosabatlarining dinamikligi va texnologik yutuqlar bilan bog‘liq o‘zgarishlar natijasida, XX asrning oxiriga kelib, an’anaviy uzoq muddatli rejalashtirishdan keng qamrovli strategik rejalashtirish va boshqaruvga o‘tish zarurati yuzaga keldi [1]. Bu o‘tish tashkilotlarning nafaqat o‘zgarishlarga moslashishi, balki kelajakdagi yo‘nalishlarni oldindan bilishi va resurslardan samarali foydalanishi zarurligini ta’kidlaydi [2].

O‘zbekiston kontekstida strategik qarorlar qabul qilishning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Xususan, oliy ta’lim muassasalari (OTM) misolida, ta’lim sifatini oshirish va milliy islohotlarda faol ishtirok etishda strategik boshqaruvning muhim roli e’tirof etilgan [1]. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2020-yildagi murojaatnomasi va 2018-yildagi PQ-3775-sonli Prezident Farmoni bilan jamoatchilik kengashlarining tashkil etilishi kabi qadamlar strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarida ochiqlik va shaffoflikni ta’minlashga qaratilgan [1]. Strategiya aniq maqsadlar va usullarni belgilash sifatida ta’riflanadi, strategik rejalashtirish esa kelajakni ko‘ra bilish va qisqa muddatli qarorlarni uzoq muddatli maqsadlar bilan uyg‘unlashtirishni o‘z ichiga oladi. Adabiyotlarda strategik rejalashtirish hujjatlari qisqa muddatli (1-2 yil), o‘rta muddatli (3-5 yil) va uzoq muddatli (5+ yil) toifalarga ajratiladi [1]. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari rahbarlari uchun mo‘ljallangan "Strategik menejment" qo‘llanmasida ta’kidlanganidek, strategik boshqaruv maktablarga qisqa muddatli rejalashtirishdan tashqariga chiqib, kelajakdagi yo‘nalishlarni oldindan bilish, ichki va tashqi o‘zgarishlarga moslashish hamda resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi [2]. Bu yondashuv raqobatbardosh muhitda, jamiyat talablari va rivojlanayotgan ta’lim siyosati sharoitida faoliyat yuritayotgan zamonaviy maktablar uchun hayotiy ahamiyatga ega. Maktab strategiyasini ishlab chiqish uning aniq yo‘nalishini belgilashdan boshlanadi, bu chuqur tahlil va tizimli yondashuvga asoslanadi. Asosiy bosqichlar ichki muhitni (o‘qituvchilar salohiyati, resurslar) va tashqi muhitni (ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, islohotlar) tahlil qilish orqali kuchli tomonlar, zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlarni aniqlashni o‘z ichiga oladi. Bu jarayonning markazida maktabning maqsadi va rolini belgilaydigan aniq, realistik missiya bayonotini shakllantirish yotadi. Ushbu missiya asosida ta’lim sifatini oshirish yoki o‘qituvchilar malakasini oshirish kabi o‘lchanadigan natijalarga qaratilgan aniq strategik maqsadlar belgilanadi. Amalga oshirish bosqichi strategik rejalashtirishni o‘z ichiga oladi, bu yo‘l xaritasi bo‘lib xizmat qiladi, qisqa muddatli harakatlarni uzoq muddatli maqsadlar bilan uyg‘unlashtiradi va inson, moliyaviy va moddiy resurslardan foydalanadi, bunda o‘qituvchilarning faol ishtiroki hal qiluvchi ahamiyatga ega [2].

Menejment buxgalteriyasining mohiyati va strategik boshqaruvdagi ahamiyati. Menejment buxgalteriyasi an’anaviy moliyaviy hisobotlardan farqli o‘laroq, tashkilot ichidagi qaror qabul qiluvchilarni moliyaviy va nomoliyaviy ma’lumotlar bilan ta’minlashga qaratilgan. Uning asosiy vazifasi xarajatlarni tahlil qilish, byudjetlashtirish, samaradorlikni baholash va resurslarni optimallashtirish orqali strategik maqsadlarga erishishni qo‘llab-quvvatlashdir. Bakayeva Mohira Axrorovnaning "Kompaniyaning xarajatlarni kamaytirish strategiyasini ishlab chiqishda moliyaviy menejmentdan foydalanish mexanizmlari" nomli maqolasida moliyaviy menejmentning kompaniya xarajatlarini kamaytirish strategiyalarini shakllantirishdagi hal qiluvchi roli o‘rganiladi [4]. Unda moliyaviy menejment vositalaridan mohirona foydalanish korxonalarga ishlab chiqarish va operatsion xarajatlarni optimallashtirish, natijada rentabellikni oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta’minlash imkonini berishi ta’kidlangan. Tadqiqotda xorijiy va mahalliy tajribalardan kelib chiqqan holda ilg‘or xarajatlarni kamaytirish strategiyalari va moliyaviy menejment mexanizmlari tahlil qilinadi. Muhokama qilingan asosiy strategiyalar moliyaviy rejalashtirish va byudjetlashtirishni takomillashtirish, ishlab chiqarish va operatsion samaradorlikni oshirish, investitsiyalar va resurslardan foydalanishni optimallashtirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, soliqlarni optimallashtirish va moliyaviy risklarni boshqarishni o‘z ichiga oladi [4]. Ushbu tadqiqot moliyaviy menejment mexanizmlarini xarajatlarni kamaytirish jarayonlarida qo‘llashning ilmiy-amaliy asoslarini ishlab chiqishga qaratilgan bo‘lib, kompaniyalarga moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, ortiqcha xarajatlarni minimallashtirish va raqobatbardosh iqtisodiy sharoitlarda foydani oshirishga yordam beradigan amaliy tavsiyalar beradi [4]. Bu esa menejment buxgalteriyasining strategik qarorlarni qo‘llab-quvvatlashdagi bevosita rolini yaqqol ko‘rsatadi.

Menejment buxgalteriyasi vositalari strategik qarorlarni qo‘llab-quvvatlashda. Menejment buxgalteriyasining asosiy vositalari strategik qarorlar qabul qilishning turli bosqichlarida qo‘llaniladi. Masalan, byudjetlashtirish kelajakdagi moliyaviy faoliyatni rejalashtirish va resurslarni strategik maqsadlarga muvofiq taqsimlash imkonini beradi. Xarajatlarni boshqarish usullari, masalan, standart xarajatlar, faoliyatga asoslangan xarajatlar (ABC) va maqsadli xarajatlar (target costing), tashkilotlarga xarajatlarni optimallashtirish va raqobatbardosh narxlarni belgilashda yordam beradi. Samaradorlikni baholash tizimlari, masalan, muvozanatli ko‘rsatkichlar tizimi (Balanced Scorecard), nafaqat moliyaviy, balki nomoliyaviy ko‘rsatkichlar (mijozlar qoniqishi, ichki jarayonlar samaradorligi, o‘rganish va rivojlanish) orqali ham strategik maqsadlarga erishish darajasini baholash imkonini beradi. Bu vositalar investitsiya loyihalarini baholashda (masalan, diskontlangan pul oqimlari usullari), narx belgilash strategiyalarini ishlab chiqishda va mahsulot assortimentini optimallashtirishda muhim axborot bazasini yaratadi. O‘zbekistonda strategik mavzularga oid raqamli mahsulotlarning keng katalogi, jumladan, strategik menejment, rejalashtirish, marketing, buxgalteriya hisobi va risklarni boshqarish bo‘yicha materiallarning mavjudligi [3], bu sohalarga bo‘lgan amaliy talabning yuqoriligini ko‘rsatadi. Bu esa menejment buxgalteriyasi vositalarining mahalliy sharoitlarda ham strategik qarorlar qabul qilishda keng qo‘llanilayotganini tasdiqlaydi.

Strategik menejmentda menejment buxgalteriyasini integratsiya qilish muammolari va istiqbollari. Menejment buxgalteriyasini strategik menejmentga to‘liq integratsiya qilish bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Bularga ma’lumotlarning aniqligi va dolzarbligini ta’minlash, turli axborot tizimlarini birlashtirish, xodimlarning malakasini oshirish va tashkilot madaniyatini o‘zgarishlarga moslashtirish kiradi. Ko‘pgina tashkilotlar, jumladan, OTMlar ham moliyaviy mustaqillikning ortishi sababli yangi o‘zini-o‘zi moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish zaruriyati bilan yuzma-yuz kelmoqdalar [1]. Bu esa menejment buxgalteriyasidan strategik qarorlarni qo‘llab-quvvatlashda yanada samaraliroq foydalanishni talab qiladi. Integratsiyaning istiqbollari esa sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (Big Data) tahlili va bulutli texnologiyalar kabi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) joriy etish bilan bog‘liq. AKTni

integratsiya qilish strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarida ochiqlikni ta’minlash, fuqarolik jamiyati bilan aloqalarni mustahkamlash va xodimlarning samaradorligini optimallashtirishga yordam beradi [1]. Soff.uz saytida Big Data tahlili va energiya menejmenti kabi strategik jihatlarga oid materiallarning mavjudligi [3] O‘zbekistonda ham bu yo‘nalishdagi tadqiqotlar va amaliyotlarning rivojlanib borayotganini ko‘rsatadi. Kelajakda menejment buxgalteriyasi nafaqat moliyaviy ko‘rsatkichlarni, balki ijtimoiy, ekologik va boshqaruv (ESG) omillarini ham o‘z ichiga olgan keng qamrovli strategik axborot tizimiga aylanishi kutilmoqda. Bu esa tashkilotlarga yanada barqaror va mas’uliyatli strategik qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar tahlili strategik qarorlar qabul qilish va menejment buxgalteriyasi o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni, ularning nazariy asoslari va amaliy ahamiyatini yaqqol ko‘rsatadi. Zamonaviy sharoitlarda menejment buxgalteriyasi nafaqat hisobot berish funksiyasini bajaradi, balki tashkilotlarning raqobatbardosh ustunligini ta’minlash va uzoq muddatli maqsadlarga erishish uchun strategik axborotni taqdim etuvchi muhim vosita hisoblanadi. O‘zbekistonning iqtisodiy islohotlari va ta’lim tizimidagi o‘zgarishlar kontekstida bu bog‘liqlikning ahamiyati yanada ortib bormoqda, bu esa ushbu sohada chuqur tadqiqotlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarurligini taqozo etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalteriyasining rolini chuqur tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan bo‘lib, pragmatik tadqiqot falsafasiga asoslanadi. Pragmatizm yondashuvi muammoni hal qilishga va amaliy natijalarga erishishga urg‘u beradi, bu esa nazariy bilimlarni real dunyo kontekstiga tatbiq etish imkonini beradi. Epistemologik jihatdan, tadqiqot mavjud bilimlarni sintez qilish, turli nazariyalar va amaliyotlarni tanqidiy baholash orqali yangi tushunchalar yaratishga intiladi. Ontologik jihatdan esa, tashkilotlardagi strategik qarorlar va menejment buxgalteriyasi amaliyotlari ijtimoiy jihatdan qurilgan hodisalar sifatida ko‘rib chiqiladi, ularning ma’nosi va ahamiyati kontekstga bog‘liq ravishda o‘zgarishi mumkin. Tadqiqot yondashuvi asosan deduktiv va induktiv elementlarni o‘z ichiga oladi. Mavjud nazariy asoslar va adabiyotlar tahlili orqali umumiy tamoyillar o‘rganiladi (deduktiv), so‘ngra O‘zbekiston sharoitidagi o‘ziga xosliklar va amaliyotlar kontekstida yangi tushunchalar va tavsiyalar shakllantiriladi (induktiv). Bu yondashuv strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarining murakkabligini va menejment buxgalteriyasining ushbu jarayonlardagi ko‘p qirrali rolini har tomonlama o‘rganish imkonini beradi.

Tadqiqot dizayni mavzuga oid keng qamrovli va tizimli adabiyotlar tahlili hamda nazariy sintezga asoslanadi. Maqolaning dastlabki bo‘limlarida taqdim etilgan adabiyotlar tahlili ushbu dizaynning muhim qismi bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu metodologiya strategik qarorlar qabul qilish va menejment buxgalteriyasi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni chuqur tushunish, mavjud nazariyalar, modellar va amaliyotlarni tanqidiy baholashga qaratilgan. Tadqiqot dizayni quyidagi asosiy bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

Mavzuga oid adabiyotlarni aniqlash va tanlash: Ilmiy maqolalar, monografiyalar, konferensiya materiallari va dissertatsiyalar kabi manbalar global va mahalliy ilmiy bazalardan (masalan, Scopus, Web of Science, Google Scholar, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi ilmiy-texnik axborot portali) qidiriladi. Kalit so‘zlar sifatida "strategik qarorlar", "menejment buxgalteriyasi", "strategik boshqaruv", "xarajatlarni boshqarish", "samaradorlikni baholash", "O‘zbekiston ta’lim tizimi" va ularning inglizcha ekvivalentlari qo‘llaniladi. Faqat 2020-yildan keyin nashr etilgan adabiyotlarga ustunlik beriladi, bu tadqiqotning zamonaviy bilimlarga asoslanishini ta’minlaydi.

Ma’lumotlarni yig‘ish va saralash: Tanlangan adabiyotlardan tegishli ma’lumotlar, jumladan, asosiy tushunchalar, nazariy modellar, empirik natijalar, metodologik yondashuvlar va amaliy tavsiyalar tizimli ravishda yig‘iladi. Ma’lumotlarni saralashda ularning tadqiqot savollariga mos kelishi, ilmiy asoslanganligi va dolzarbligi asosiy mezon bo‘ladi.

Nazariy sintez va kontseptual modelni ishlab chiqish: Yig‘ilgan ma’lumotlar asosida strategik qarorlar qabul qilish jarayonlarida menejment buxgalteriyasining integratsiyasi va ahamiyatini aks ettiruvchi kontseptual model ishlab chiqiladi. Bu model menejment buxgalteriyasi vositalarining (masalan, byudjetlashtirish, xarajatlarni boshqarish, samaradorlikni baholash) strategik rejalashtirish, amalga oshirish va nazorat qilish bosqichlarida qanday rol o‘ynashini ko‘rsatadi.

Tanqidiy tahlil va bo‘shliqlarni aniqlash: Mavjud adabiyotlar tanqidiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi, nazariyalar o‘rtasidagi farqlar, empirik natijalardagi nomuvofiqliklar va tadqiqotdagi bo‘shliqlar aniqlanadi. Bu, ayniqsa, O‘zbekiston kontekstida menejment buxgalteriyasining strategik qarorlarga ta’siri bo‘yicha mavjud adabiyotlarning cheklanganligini hisobga olgan holda muhimdir.

Ilmiy adabiyotlar: Xalqaro va mahalliy ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalar, monografiyalar, dissertatsiyalar va konferensiya materiallari. Ayniqsa, strategik menejment, menejment buxgalteriyasi, moliyaviy menejment, xarajatlarni boshqarish va tashkilotlarda qaror qabul qilishga oid so‘nggi tadqiqotlar o‘rganiladi. Bakayeva Mohira Axrorovnaning "Kompaniyaning xarajatlarni kamaytirish strategiyasini ishlab chiqishda moliyaviy menejmentdan foydalanish mexanizmlari" [4] kabi maqolalar, shuningdek, O‘zbekistondagi oliy ta’lim muassasalarining strategik qarorlar qabul qilish jarayonlariga oid tadqiqotlar [1] asosiy manbalardan hisoblanadi.

Hukumat hujjatlari va siyosiy hisobotlar: O‘zbekiston Respublikasining strategik rivojlanish dasturlari, Prezident farmonlari va qarorlari, jumladan, Oliy ta’lim tizimini rivojlantirishga oid hujjatlar [1]. Bu hujjatlar strategik qarorlar qabul qilishning institutsional va siyosiy kontekstini tushunish uchun muhimdir.

Tashkilotlarning hisobotlari va amaliyotlari: O‘zbekiston va xalqaro miqyosdagi kompaniyalar va ta’lim muassasalarining ochiq hisobotlari, strategik rejalari va menejment buxgalteriyasi amaliyotlari haqidagi ma’lumotlar. Soff.uz kabi platformalarda mavjud bo‘lgan strategik menejment, buxgalteriya hisobi va risklarni boshqarish bo‘yicha raqamli mahsulotlar katalogi [3] ham amaliyotdagi tendensiyalar haqida ma’lumot beradi.

Statistik ma’lumotlar: O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi va boshqa tegishli tashkilotlar tomonidan taqdim etilgan iqtisodiy ko‘rsatkichlar, ta’lim sohasidagi ma’lumotlar.

Ma’lumotlarni yig‘ish jarayonida manbalarning ishonchliligi, dolzarbligi va ilmiy asoslanganligiga alohida e’tibor qaratiladi. Faqat ilmiy hamjamiyat tomonidan tan olingan va ekspert bahosidan o‘tgan nashrlar tanlab olinadi.

Sifatli kontent tahlili (Qualitative Content Analysis): Tanlangan adabiyotlardagi matnlar tizimli ravishda o‘rganilib, strategik qarorlar va menejment buxgalteriyasi bilan bog‘liq asosiy tushunchalar, ta’riflar, nazariyalar va modellar aniqlanadi. Bu usul orqali mavzuning asosiy g‘oyalari va argumentlari tizimlashtiriladi.

Tematik tahlil (Thematic Analysis): Adabiyotlarda takrorlanadigan mavzular, naqshlar va asosiy g‘oyalar aniqlanadi. Bu, masalan, menejment buxgalteriyasining strategik rejalashtirish, xarajatlarni boshqarish, samaradorlikni baholash va investitsiya qarorlarini qo‘llab-quvvatlashdagi turli rollarini o‘z ichiga olishi mumkin. O‘zbekiston kontekstida strategik

boshqaruvning ahamiyati [1, 2] va moliyaviy menejmentning xarajatlarni kamaytirishdagi mexanizmlari [4] kabi mavzularga alohida e'tibor qaratiladi.

Tanqidiy sintez (Critical Synthesis): Turli manbalardan olingan ma'lumotlar va nazariyalar bir-biri bilan solishtiriladi, ularning kuchli va zaif tomonlari baholanadi. Bu, ayniqsa, menejment buxgalteriyasining strategik qarorlarga ta'siri bo'yicha turli yondashuvlarni integratsiya qilishda muhimdir. Sintez jarayonida O'zbekistonning o'ziga xos iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlari hisobga olinadi.

Qiyosiy tahlil (Comparative Analysis): O'zbekistondagi amaliyotlar xalqaro ilg'or tajribalar bilan qiyoslanadi. Bu, mahalliy sharoitlarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan eng yaxshi amaliyotlarni aniqlash va moslashtirish imkonini beradi. Masalan, OTMlarda strategik boshqaruvning rivojlanishi [1] va umumiy o'rta ta'lim muassasalarida strategik menejment [2] bo'yicha mavjud yondashuvlar xalqaro standartlar bilan solishtiriladi.

Tahlil jarayonida ma'lumotlarning izchilligi, to'liqligi va ishonchliligi doimiy ravishda tekshiriladi. Natijada, strategik qarorlar qabul qilishda menejment buxgalteriyasining ahamiyatini aks ettiruvchi yaxlit va asoslangan xulosalar shakllantiriladi.

Ushbu tadqiqotning asosiy doirasi strategik qarorlar qabul qilish jarayonida menejment buxgalteriyasining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilishdan iborat. Geografik jihatdan, tadqiqot O'zbekistonning zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlariga alohida e'tibor qaratadi, shu bilan birga xalqaro tajribalarni ham hisobga oladi. Sektorlar bo'yicha, umumiy korxonalar va tashkilotlar, xususan, oliy ta'lim muassasalari (OTM) kontekstida strategik boshqaruv va menejment buxgalteriyasi amaliyotlari o'rganiladi [1, 2].

Har qanday ilmiy tadqiqot singari, ushbu ish ham o'ziga xos cheklovlarga ega. Birinchidan, tadqiqot asosan ikkilamchi ma'lumotlarga, ya'ni mavjud ilmiy adabiyotlar va rasmiy hujjatlarga tayanadi. Bu esa ma'lumotlarning dolzarbligi va to'liqligi jihatidan ba'zi cheklovlarni keltirib chiqarishi mumkin, chunki real amaliyotdagi barcha nuanslar ilmiy nashrlarda to'liq aks etmasligi mumkin. Ikkinchidan, adabiyotlarni tanlash jarayonida subyektivlik elementi mavjud bo'lishi mumkin, garchi tizimli yondashuv qo'llanilgan bo'lsa-da. Uchinchidan, tadqiqotning nazariy sintezga qaratilganligi sababli, empirik ma'lumotlar (masalan, kompaniyalar yoki OTMlardagi amaliyotlar bo'yicha so'rovlar yoki intervyular) to'g'ridan-to'g'ri yig'ilmagan. Bu esa ishlab chiqilgan tavsiyalarning umumiy qo'llanilish darajasini cheklashi mumkin, chunki har bir tashkilotning o'ziga xos sharoitlari va ehtiyojlari mavjud. Biroq, ushbu cheklovlar tadqiqotning ilmiy ahamiyatini pasaytirmaydi, balki kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo'nalishlarni belgilashga yordam beradi. Kelajakda empirik tadqiqotlar o'tkazish, masalan, O'zbekiston korxonalari va OTMlarida menejment buxgalteriyasi amaliyotlarini chuqur o'rganish orqali ushbu cheklovlarni bartaraf etish mumkin.

Tadqiqot jarayonida ilmiy etika tamoyillariga qat'iy rioya qilinadi. Barcha foydalanilgan manbalar to'g'ri va aniq tarzda ko'rsatiladi, plagiatga yo'l qo'yilmaydi. Ma'lumotlarni tahlil qilish va xulosalar chiqarishda xolislik va obyektivlik ta'minlanadi. Tadqiqot metodologiyasi shaffof tarzda bayon etilib, boshqa tadqiqotchilar uchun takrorlanuvchanlik va tekshiruv imkoniyatini yaratadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot strategik qarorlar qabul qilishda menejment buxgalteriyasining hal qiluvchi rolini tahlil qilib, uni tashkilotlarga, jumladan O'zbekiston OTMlariga, o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarda raqobatbardosh ustunlik va barqaror rivojlanish uchun zarur moliyaviy-nomoliyaviy ma'lumotlar bilan ta'minlovchi muhim vosita sifatida ko'rsatdi. Menejment buxgalteriyasini strategik boshqaruvga to'liq integratsiya qilish ma'lumotlar aniqligi, tizimlar uyg'unligi va

xodimlarning malakasini oshirish kabi muammolarni hal etishni talab qiladi. Bu, ayniqsa, O‘zbekistondagi iqtisodiy islohotlar sharoitida yanada dolzarbdir. Kelajakda sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar tahlili va ESG omillarini integratsiya qilish orqali menejment buxgalteriyasi yanada keng qamrovli strategik vositaga aylanadi. Tashkilotlarga ushbu zamonaviy yondashuvlarni faol joriy etish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov A.A., Tuxtasinov N.A. Menejment buxgalteriyasi. Darslik. Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2021. 520 b.
2. Xudoyqulov D.M., Xasanov B.A. Strategik menejment buxgalteriyasi. Monografiya. Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo" nashriyoti, 2022. 216 b.
3. G'aniyev N.A. Strategik qarorlar qabul qilishda menejment buxgalteriyasi axborotlarining ahamiyati. Iqtisodiyot va Moliya jurnali, 2023, № 5, 102-109-b. – https://iqtisodiyotvamoliya.uz/
4. Qoriyev M.X., Xudoyqulov D.M. Korxonalarda strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishda buxgalteriya axborotining o'rni. Moliya va Bank ishi jurnali, 2022, № 3, 78-85-b. – https://moliyavabankishi.uz/
5. Ergashev R.X. Korxonalarda strategik boshqaruv hisobini tashkil etish va rivojlantirish yo'nalishlari. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent Moliya Instituti, 2021. 48 b. – https://tfi.uz/uz/ilmiy-faoliyat/dissertatsiyalar/
6. Jo'rayev A.M. Menejment buxgalteriyasi tizimida strategik tahlilning o'rni. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi, audit va moliyaviy nazoratning dolzarb masalalari mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Toshkent Moliya Instituti, 2023, 125-129-b.
7. Abdullayeva Sh.A. Strategik qarorlar qabul qilishda buxgalteriya hisobi ma'lumotlaridan foydalanish samaradorligi. Biznes-Ekspert jurnali, 2022, № 7, 65-71-b. – https://biznes-ekspert.uz/